

איסור סירוס

אפי כפרי

במהלך מספר דפים¹ עוסקת הגמרא בדיני רפואה האסורים משום גזרת 'שחיקת סממנים', ובין הברורים השונים מסתתרת לה סוגיית סירוס.

הגמרא² מזכירה דין איסור רפואה בשבת משום גזרת 'שחיקת סממנים'³. מבאר רש"י⁴: "גזירה משום שחיקת סממנים – במידי דרפואה גזור רבנן, דאי שרית שום רפואה אתי למישרי שחיקת סממנים, והוא איסורא דאורייתא דהוי טוחן".

כלומר – חכמים אסרו דיני רפואה שונים שאין בהם איסורי שבת מצד עצמם, משום חשש שיזדקק לרפואות הנעשות ע"י סממנים, שמא יבוא לשחוק אותם בשבת ויעבור בכך על איסור טוחן דאורייתא.

במקום אחר דנה המשנה⁵ בכל מיני דרכי רפואה, שחלקם מותרים וחלקם אסורים בשבת: "כל האוכלין אוכל אדם לרפואה וכל המשקין שותה חוץ ממי דקלים וכוס עיקרין מפני שהן לירוקה". כלומר – מחמת גזרת 'שחיקת סממנים' אסור לשתות כוס עקרין, היות והיא מרפאה את מחלת הירקון.

בהמשך מבארת הגמרא⁶ מהו משקה זה שנאסר: "וכוס עקרין. מאי כוס עקרין? אמר ר' יוחנן: לייתי מתקל זוזא קומא אלכסנדריא (רש"י: "שרף אילנות של אלכסנדריא") ומתקל זוזא גבאי גילא (רש"י: "אל"ם בלע"ז"), ומתקל זוזא כורכמא רישקא (רש"י: "כרכום... הגדל בגנים"), ולישחקינהו בהדי הדדי. לזבה – תלתא בחמרא ולא מיעקרא, לירקונא – תרין בשיכרא ומיעקרי". ומבאר רש"י את סוף הדברים, שעל מנת להתרפא ממחלת הזיבה – שותה הזבה את שלושת המינים האמורים עם יין, ו"אינה נעקרת מלילד, לפי שהיין מפיג חוזקן של סמנים ומתרפאה מן החולי"⁷. לרפואת הירקון – שותה החולה שניים מאותם מינים עם יין, וזו רפואתו, אך כתוצאה משתיית משקה זה נעקר מלהוליד.

מהלך הגמרא

בהמשך הגמרא הנזכרת לעיל⁸ ישנו דיון על משקה העקרין הנ"ל מצד דיני סירוס: "לירקונא תרין בשיכרא ומיעקרי. ומי שרי? והתניא: מניין לסירוס באדם שהוא אסור? ת"ל: 'ובארצכם לא תעשו' – בכם לא תעשו; דברי ר' חנינא".

מתקשה הגמרא כיצד משמע במשנה שדווקא בשבת אסור לשתות משקה זה משום דיני רפואה, וביום חול משמע שמותר – והרי משקה זה גורם לעקרות, וא"כ הוא בכלל סירוס שאסור!

¹ דפים ק"ח-ק"י א:

² דף נ"ג:

³ "ת"ש: בהמה שאחזה דם – אין מעמידין אותה במים בשביל שתצטנן. אדם שאחזו דם – מעמידין אותו במים בשביל שיצטנן. אמר עולא: גזירה משום שחיקת סממנים".

⁴ ד"ה "גזירה משום שחיקת סממנים".

⁵ דף ק"ט:

⁶ דף ק"י.

⁷ לשון רש"י שם ד"ה "ולא מיעקרא".

⁸ דף ק"י:

ומתרצת: "הני מילי היכא דקא מיכוין, הכא – מעצמו הוא, דאמר ר' יוחנן: הרוצה שיסרס תרנגול – יטול כרבולתו ומסתרס מאליו".

ביאור תירוץ הגמרא⁹ הוא שהסירוס האסור הוא דווקא כאשר פוגע באיברי הזרע ממש, אך בשתיית כוס העקרין הסירוס הוא ממילא, כלומר לא ע"י פגיעה באיברי הזרע, ונראה שבכך אין איסור ולכן מותר לשתות כוס עקרין. הגמרא מחזקת סברא זו מדברי רבי יוחנן, שהתיר להוריד את כרבולת התרנגול אע"פ שע"כ יסתרס התרנגול, ואם כן למדנו לכאורה שאין איסור בסירוס ממילא!¹⁰

אך הגמרא דוחה זאת: "והאמר רב אשי: רמות רוחא הוא דנקיטא ליה? אלא בסריס". כלומר – אין להוכיח מדברי רבי יוחנן שסירוס ממילא מותר, כיון שהוא התיר הורדת הכרבולת לתרנגול דווקא, שאין במעשה זה אפילו סירוס עקיף אלא שהתרנגול אינו משמש משום שניטל הודו¹¹, אך סירוס עקיף – כשתיית כוס עקרין – לכאורה יהיה אסור, והדרא קושיא לדוכתה: מדוע מותר לשתות כוס של עקרין בחול? מתרצת הגמרא, שדווקא לסריס מותר לשתות משקה זה [שאין שייך בו חשש סירוס, כיון שהוא כבר מסורס].

אבל הגמרא חוזרת ומקשה¹²: "והאמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן: הכל מודים במחמץ אחר מחמץ שהוא חייב, שנאמר: 'לא תאפה חמץ', 'לא תעשה חמץ'; במסרס אחר מסרס שהוא חייב, שנאמר: 'ומעוך וכתות ונתוק וכרות' – אם על כרות חייב, על נתוק לא כל שכן?! אלא להביא נותק אחר כורת שהוא חייב".

כלומר – הרי למדנו מדיוקא דקרא שאף בסריס ישנו איסור סירוס¹³, וא"כ אף לסריס יהיה אסור לשתות כוס עקרין?

⁹ ע"פ הרמב"ן דף ק"י. סוף ד"ה "הני מילי".

¹⁰ כאן באנו לסוגיית "אינו מתכוון", שכן השוטה כוס העקרין אינו מתכוון לסרס עצמו אלא להתרפא, והסירוס ממילא קא אתי – כפי שדנים הראשונים השונים על אתר.

הרמב"ן (דף ק"י: ד"ה "הני מילי") אומר כי יש אומרים שזו כוונת הגמרא, שרצתה להתיר לשתות כוס עקרין ולומר שאין זה בכלל איסור סירוס, שכן "הני מילי היכא דקא מיכוין הכא מעצמו הוא" (לשון הגמרא), ולכן מותר, כדעת רבי שמעון (דף מ"א:), שנחלק בדין אינו מתכוון עם רבי יהודה וסובר כי אינו מתכוון מותר (בכל דיני התורה). למסקנת ביאור זה א"כ יש לדון מדוע מכריעה הגמרא שחייב, והרי אינו מתכוון הוא!

תוס' (דף ק"י: ד"ה "תלמוד לומר ובארצכם") הביא את שיטת השאילתות, שהגמרא אזלא לשיטת רבי יהודה שסובר אינו מתכוון חייב. אך מחדש השאילתות שדווקא בשבת קיימא לן כרבי שמעון שאינו מתכוון מותר, משום שבעינן מלאכת מחשבת, ובאינו מתכוון אין זו מלאכת מחשבת, אך בכל התורה קיימא לן כרבי יהודה שאינו מתכוון חייב. אך ר"י (שם בתוס') דוחה דברי השאילתות, ומעמיד שגמרא זו אזלא אף לשיטת רבי שמעון – שקיימא לן כוותיה בכל התורה שאינו מתכוון מותר (ומוכיח זאת ר"י מסוגיות שונות) – אלא שמודה רבי שמעון ב"פסיק רישא" שחייב (דף ק"ג.), והכא "פסיק רישא" הוא, שכן בודאי יסתרס בשתיית כוס העקרין.

אולם אם ב"פסיק רישא" עסקינן – א"כ מה ההו"א של הגמרא להתיר שתיית כוס עקרין משום שאינו מתכוון? הרי ב"פסיק רישא" מודה ר"ש שחייב!

לכן מעמיד הרמב"ן שההו"א להתיר לא היתה משום אינו מתכוון, אלא משום שאינו מסרס את איברי הרביה, כדאמרן.

¹¹ כפירוש רש"י דף ק"י: ד"ה "והאמר רב אשי".

¹² דפים ק"י:–ק"יא.

¹³ והנראה בפשיטות שאיסור סירוס אחר סירוס מחייב שיהיה חידוש מסוים בסירוס השני על מנת לחייב בו, כדברי החזון איש שנזכיר בע"ה לקמן.

משיבה הגמרא¹⁴: "ואלא בזקן".

כלומר – בזקן שאינו יכול להוליד עסקין, ולו הותרה שתיית כוס עקרינ כיון שאינה מסרסתו¹⁵.
אך חוזרת הגמרא ודוחה: "והאמר ר' יוחנן: הן הן החזירוני לנערותי!".
כלומר – זקן כן יכול להוליד (=לחזור לנערותו), וא"כ אף לזקן אין להתיר לשתות משקה זה, שכן מסתבר בו.

ומתרצת הגמרא: "אלא באשה".

מתירוף זה משמע שבאשה אין כלל איסור סירוס, ולכן הותר לה לשתות כוס של עקרינ. ונבאר את הדברים לקמן בע"ה.

אך שבה הגמרא ומקשה: "ולר' יוחנן בן ברוקא, דאמר: על שניהם הוא אומר 'ויברך אותם אלהים ויאמר להם פרו ורבו', מאי איכא למימר? בזקינה. אי נמי, בעקרה".

כלומר – לרבי יוחנן בן ברוקא, הסובר שאף האשה מצווה בפריה ורביה, היה צריך לאסור אף על אישה לשתות משקה זה!

על כן מתרצת הגמרא שבזקנה¹⁶ או עקרה עסקין, שלהן מותר לשתות אף לדעת רבי יוחנן בן ברוקא.

המקור מן התורה לאיסור סירוס באדם

כאמור, הגמרא⁸ הביאה ברייתא כמקור לאיסור סירוס: "מניין לסירוס באדם שהוא אסור? ת"ל: 'ובארצכם לא תעשו' – בכם לא תעשו".

הפסוק¹⁷ ממנו למדו עוסק בדיני מומים בקורבנות: "ומעוך וכתות ונתוק וכרות לא תקריבו לה", ובארצכם לא תעשו".

בפשט הפסוק שני חלקים: א. איסור הקרבה של בעל חיים מסורס – "ומעוך וכתות ונתוק וכרות לא תקריבו לה"; ב. איסור סירוס בעל חיים בכלל – "ובארצכם לא תעשו".

רש"י¹⁸ מבאר את המקור לאיסור סירוס אדם מן הפסוק: "לא תעשו – קרי ביה לא תיעשו". כלומר, מהדרשה למדנו שלא רק בעל חיים אסור לסרס (שבכך עוסק, בפשטות, החלק השני של הפסוק), אלא אף לאדם אין להסתיר (=להיעשות מסורס).

תוס'¹⁹ חלקו על ביאור רש"י באופן הדרשה, וזו לשונם: "מ'כס' (כלומר מהייתור של 'ובארצכם', שכן יכול הפסוק לכתוב 'ובארץ') קא דריש (את איסור סירוס באדם). והא דאמר בחגיגה (דף יד:) שאלו את בן זומא מהו לסרוסי כלבא²⁰, אמר להו בארצכם לא תעשו – כל שבארצכם לא תעשו (ומשמע שמ"ארצכם" דרשנו את איסור סירוס חיה טמאה וא"כ אין לדרוש משם איסור סירוס

¹⁴ דף קי"א.

¹⁵ ומשמע ששונה זקן מסריס, ואין לחשוש בו לדין סירוס אחר סירוס. ויבאר בע"ה לקמן.

¹⁶ הריטב"א (דף ק"א. ד"ה "אלא באשה וכו' בזקנה") מבאר שבזקנה שעברו שנותיה מללדת אין לומר שתחזור לנערותה ותוליד אם לא על ידי נס.

¹⁷ ויקרא כ"ב, כ"ד.

¹⁸ בגמרא שם ד"ה "לא תעשו".

¹⁹ שם ד"ה "תלמוד לומר ובארצכם לא תעשו".

²⁰ שהוא בע"ח טמא, ולא למדנו איסור סירוסו בפשט הפסוק שעסק בסירוס בע"ח הבאים ע"ג המזבח, שהם בע"ח טהורים בלבד.

באדם! התם נפקא לן מ'ארץ', כדמפרש בשאלתות דרב אחאי, דהא חובת הגוף הוא מה לי בארץ מה לי בחו"ל, אלא האי 'בארץ' – לכל אשר בארץ אתא, והכא מ'כס' דריש כדפי".

הריטב"א²¹ ביאר דרך שלישית בדרשה, וזו לשונו: "פי' דהא דכתיב בארצכם לאו למימרא דבארץ ישר' הוא דאסור, דהא חובת הגוף שהיא נוהגת בכל מקום כדאי' בפ"ק דקידושין, אלא ה"ק [=הכי קאמר], לכל שבארצכם בין אדם בין בהמה חיה ועוף לא תעשו".

א"כ הריטב"א לא למד כתוס' שמהמילה 'ארץ' נלמד איסור לגבי בעלי חיים ומהייתור 'כס' איסור לאדם, אלא לדעתו כולו דרשה אחת היא: "כל שבארצכם" אסור, וממילא למדנו שכן הדין בין באדם ובין בבעלי חיים ואף הטמאים.

היחס בין איסור סירוס לבין מצות פריה ורביה

במהלך דבריה מתקשה הגמרא איך מותר לשתות כוס עקרין להתרפא והרי מסתרסים בהכי, ומסיקה שבאישה עסקינן ולה מותר לשתות כוס עקרין, ומוסיפה כי לדעת רבי יוחנן בן ברוקא הסובר שיש חיוב פריה ורביה אף לאישה צריך לומר שדווקא לזקנה או עקרה מותר הדבר.

רש"י²² ביאר את היתר הגמרא לאישה לשתות כוס עקרין: "אלא באשה – שאינה מצווה בפריה ורביה, כדאמר' ביבמות: פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשוה, איש דרכו לכבש, ואין דרכה של אשה לכבש". כלומר – הסיבה לכך שמותר לאישה לשתות כוס של עקרין ולהסתרס בהכי היא שאין לאישה מצות פריה ורביה.

לכאורה רש"י מלמדנו שאיסור סירוס הינו מחמת דין פריה ורביה, וממילא לאישה – עליה לא חל חיוב זה – אין איסור סירוס²³.

לפי זה, כאשר הגמרא מקשה על רבי יוחנן בן ברוקא, שלדעתו אי אפשר להעמיד באישה שמותרת לשתות את כוס העקרין (כי מחייב אישה במצות פריה ורביה) – חזרה הגמרא לדון באיסור סירוס, ולדעתו שיש חיוב פריה ורביה לאישה – אף איסור סירוס יש לאישה; א"כ הדרא קושיית הגמרא לדוכתה – איך מותר לשתות כוס עקרין והרי יש בכך איסור סירוס?

ממילא יש להקשות על תשובת הגמרא שבזקנה ועקרה עסקינן, שרק להן הותר לשתות כוס עקרין (לדעת רבי יוחנן בן ברוקא) – וכי עכשיו נחא?! הרי למדנו לעיל שיש סירוס אחר סירוס, ולכאורה כשם שיש דין סירוס באישה יש בה אף דין סירוס אחר סירוס, וא"כ – מה בכך שאינן יכולות כבר להוליד? עדיין קיים דין סירוס בהן!

²¹ שם ד"ה "קרי ביה בכס לא תעשו".

²² דף קי"א. ד"ה "אלא באשה".

²³ ניתן להבין שדין סירוס הוא להוסיף לאו על העשה של פריה ורביה – כל שמבטל פריה ורביה עובר אף על לאו דסירוס; אלא שאי אפשר להיחשב כמבטל עשה כל עוד לא הסתרס, שכן בחייו תמיד יכול עדיין לקיים המצוה. אך לביאור זה קשה: וכי מי שקיים מצותו יוכל להסתרס? וכן לא נוח כלל לומר שכל איסור סירוס הוא להוסיף לאו על העשה של פריה ורביה ושאינו כל איסור בסירוס מצד עצמו.

לכן יותר נראה לומר שהחיבור למצות פריה ורביה הוא בשורש של המצוה. נראה שמצות פריה ורביה היא הכלל לכל דיני האישות, ואף זקן וזקנה שמשמשים תשמישם הוא בכלל פריה ורביה אע"פ שהאישה אינה יכולה כלל להתעבר מתשמיש זה, וכן כל אדם אף לאחר שקיים מצות פריה ורביה (ע"י שנולדו לו בן ובת) אף בלידת ילדים נוספים עדיין הוא עוסק בפריה ורביה. והדרשות מ"לא תהו בראה לשבת יצרה" (ישעיה מ"ה, י"ח) וכן מ"לערב אל תנח ידך" (קהלת י"א, ו'), שמהם למדו חז"ל (יבמות דף ס"ב:) שיש להמשיך בפריה ורביה – הכוונה שגם מי שכבר קיים מצותו (וכן זקן וזקנה) עדיין תשמישו בכלל מצות פריה ורביה דאורייתא הוא.

ע"כ נראה שאיסור סירוס הוא פגיעה בגדר מתמיד זה של פריה ורביה, ודבר זה שייך דווקא בזכר ולא בנקבה.

ניתן לתרץ על פי דברי השיטה לר"ן²⁴, שמבאר שכיון שלעקרה לא היה כלל כח לילד – אין בה דין סירוס אחר סירוס, שאמור דווקא במי שאיבד את כוחו לילד בעקבות הסירוס.

עולה מדברי הר"ן שלמד כרש"י, שאיסור סירוס הוא מחמת מצות פריה ורביה, וא"כ לרבי יוחנן בן ברוקא – שסובר שאישה חייבת בפריה ורביה – מקשה הגמרא מדוע מותר לה לשתות כוס עקרי ויהי אסורה אף האישה בסירוס (כדאמרן בביאור דעת רש"י)²⁵.

וכעין דברי הר"ן בעקרה נראה שיש לומר בזקנה, שלא קשיא לגמרא מדוע אין בה דין סירוס אחר סירוס – שכיון שענתה אין בה כלל כח לילד, הרי עתה היא כעקרה ולא שייך בה איסור סירוס אחר סירוס. וכך נראה בדברי החזון איש²⁶, שאומר כי בתירוץ הגמרא "אלא בזקן" ביארה הגמרא שהלקותא שיש בזקן היא כלקותא שיש בבחור ע"י שתיית כוס עקרי ו"אין הכוס מלקה אותו כלום" – ולכן אין לו איסור בשתייתה, ולכן בזקן וזקנה אין איסור שתיית כוס עקרי, כיון שהם כמסורסים בכוס עקרי (אך סירוס גמור בזקן עדיין ייאסר)²⁷.

ואע"פ שדחתה הגמרא את ההעמדה בזקן – הדחייה היתה רק כיון שהוא כצעיר שעדיין יש לו כח לילד ע"י רפואות, אך אל"כ היה נוחא שבזקן עסקין ואין בו דין סירוס אחר סירוס²⁸.

העולה ע"פ ביאורנו, שהגדרת סירוס היא פעולה הפוגעת ביכולת ההולדה ויש לה יחס ישיר לפריה ורביה, ואיסור זה אינו ייחודי לאיברי הרביה הגבריים, אלא אף אם מסרס אישה ג"כ אסור [ובתנאי שנאמר שאישה שייכת לחיוב פריה ורביה, כדעת רבי יוחנן בן ברוקא].

אולם בדברי תוס' רואים שדרך אחרת היתה להם בביאור הסוגיה. תוס' פירשו²⁹: "בזקנה ובעקרה – באשה נמי לא שייך בה מסרס אחר מסרס, דאין שייך בה סירוס".

נראה שתוס' באים להתמודד עם הקושיה מולה עמדנו בדרך לימודנו שהוצגה עד כה (שיטת רש"י): אם רבי יוחנן בן ברוקא, שמחייב אישה בפריה ורביה, סובר שיש לה דין סירוס – היכי נוחא לגמרא בתירוץ שבזקנה ועקרה עסקין? הרי יש להקשות בהן שייאסרו משום מסרס אחר מסרס! קמ"ל תוס', שבאישה אין שייך כלל איסור סירוס אף לדעת רבי יוחנן בן ברוקא.

לפי דברי תוס' הנ"ל, כאשר הקשתה הגמרא שלרבי יוחנן בן ברוקא הסובר שיש לאישה חיוב פריה ורביה יהיה אסור לשתות כוס עקרי אף לאישה – אין כוונתה שהדרא קושיא לדוכתה ושאיסור שתיית כוס עקרי באישה הוא משום איסור סירוס, אלא באנו לדין נוסף – חיוב פריה ורביה שמחמתו היה לנו לאסור לאישה לשתות כוס עקרי על מנת שלא תמנע מעצמה את יכולתה לקיים מצותה.

²⁴ דף קי"א. ד"ה "אי נמי בעקרה".

²⁵ לפי זה אומר הר"ן שלא רק בעקרה כן, אלא אף בעקר – שלא היה לו כח הולדה כלל – שרי ליה לשתות כוס של עקרי. קשה א"כ מדוע לא העמידה הגמרא שבעקר עסקין, שלו מותר לשתות כוס של עקרי? וצ"ל שלא היה נוחא לגמרא לתרץ כך כיון שעקרות אינה דבר שכח, ובאישה כיון שיש זקנה ששכיחה הזכירה הגמרא בהדה נמי עקרה.

²⁶ סי' ס"ב ס"ק כ"ו (בריש דבריו).

²⁷ עוד ניתן לומר כעין דברי הרשב"א (שנוכיר לקמן), שגזירת הכתוב של סירוס אחר סירוס שייכת דווקא בצעיר משום מחזי כסירוס, ולא בזקן וזקנה.

²⁸ כדרך ביאורנו זו ברש"י בסוגיה נראה שלמד המהרש"א דף קי"א. ד"ה "בזקנה ובעקרה".

²⁹ דף קי"א. ד"ה "בזקנה ובעקרה".

א"כ איסור סירוס לדעת התוס' הוא רק בפגיעה באיברי הזרע הגבריים. ונראה שלמד זאת מן הפסוק המהווה מקור לאיסור סירוס – "ומעון וכתות ונתוק"¹⁷; פעולות הסירוס שבאיברי הזרע הגבריים הן האסורות, אך פגיעה באיברי הרבייה הנקביים אינה בכלל איסור סירוס. משמע בדברי תוס', שאף בזקנה ועקרה היה מקום להקשות מדין סירוס אחר סירוס אילו היה באישה דין סירוס (שכן על קושיה זו כביכול תירצו תוס' שאין לאישה דין סירוס כלל). **וקשה**, שכן הוכח לעיל שבזקן (ופשוט שאין לחלק, וה"ה בזקנה) אין להקשות מדין סירוס אחר סירוס, ורק מחמת "הן החזירוני לנערותי" עזבנו העמדה זו, הא לאו הכי היה ניחא בזקן – וא"כ ברור שאין להקשות בזקן וזקנה מדין סירוס אחר סירוס, ודלא כמשמעות דברי תוס'. אך ודאי שתוס' מודים שבזקן וזקנה אין שייך כלל דין סירוס אחר סירוס, שכן כתבו³⁰: "הכא לא שייך למיסר משום מסרס אחר מסרס, דזקנה לאו סירוס היא".

הרשב"א³¹ מבאר שבזקן אין שייך דין סירוס אחר סירוס, כיון שדין זה הוא גזירת הכתוב, וטעמא דקרא הוא שבזקן – שניכר שאינו יכול לילד וניכר שאין פועל עליו הסירוס – כלל לא אסרה התורה סירוס אחר סירוס, אך בצעיר – שכוחו במותניו וממילא שייך הוא לסירוס – אסרה התורה סירוס אחר סירוס, שכן "נראה כמסרסו"³² (וא"כ אין זה כדין הסירוס הראשון, אלא רק **נראה כמסרס**)³³.

הרשב"א סובר כשיטת תוס' בהגדרת סירוס, שכן ביחס לעקרה כתב הרשב"א כתוס' שאין להקשות בה מדין סירוס אחר סירוס כיון שאין דין סירוס באישה; וא"כ – שמא אף תוס', שביארו שזקנה אינה סירוס ואין שייך בה דין סירוס אחר סירוס, התכוונו לדברי הרשב"א הנ"ל.

³⁰ שם ד"ה "אלא בזקן".

³¹ דף קי"א. ד"ה "אלא בזקן". וה"ה בזקנה.

³² לשון הרשב"א שם.

³³ **החזו"א** (סי' ס"ב ס"ק כ"ו, מובא בקובץ על מסכתין דף קי"א. ד"ה "ואלא בזקן") הניח שוודאי על מנת שתחייב התורה בדין סירוס אחר סירוס חייב הסירוס השני להוסיף משהו במציאות, שתהיה ניכרת בה תוספת סירוס. ע"פ זה מבאר שלסרס אמנם נפגעו איברי הזרע, אך שתיית כוס עקרין מוסיפה תוספת פיזיולוגית של איבוד כח ההולדה ע"י פגיעה במח ובעמוד השידרה. ממילא בזקן הבינה הגמרא שהפגיעה היא באותו כח הולדה במח שבו פוגעת שתיית כוס העקרין, ולכן אין כל תוספת סירוס בשתיית כוס העקרין.

אך הרמב"ן (דף ק"י: ד"ה "הא דאמרינן אלא בסריס"), שהודה להנחת היסוד הנ"ל, הוסיף שבסוגיין עסקין בסריס חמה שאין לו כח הולדה אך יש לו עדיין תאוות ביאה, וע"י שתיית כוס העקרין בטל כח תאוותו וזוהי תוספת סירוסו. ממילא י"ל שהפגיעה בזקן להבנת הגמרא היא גם בתאוות הביאה.

ומבאר החזו"א שחולק הרמב"ן על חשיבות הפגיעה הפנימית בכח ההולדה, וסובר שעל מנת לחייב בסירוס שני צריך היכר בתוספת הסירוס במציאות, כעין מסרס אחר מסרס בכלי הזרע שם ניכרת תוספת הסירוס.

הרשב"א (הנ"ל) סובר שאיסור סירוס אחר סירוס הוא גזירת הכתוב האומרת כי מעשה שמיחזי כסירוס אסור אע"פ שאין בו כל תוספת סירוס. לכן בצעיר ששייך להולדה יש בכל סירוס מיחזי כמסרס, אך בזקן שכבר רחוק מכח ההולדה אין כלל מיחזי כמסרס ואין בו איסור (כנ"ל). ומשמע מדבריו שאף בסירוס בכלי הזרע בזקן אין איסור זה, משא"כ לחזו"א ולרמב"ן דמשמע שבכלי הזרע יהיה חייב אף בזקן.

המנחת חינוך (ויקרא מצוה רצ"א ס"ק ד') מבאר שזו גזירת כתוב מיוחדת כעין מחמץ אחר מחמץ – הרי כאשר חימץ בפעם הראשונה פסל את המנחה, שכן מנחה שהיא חמץ פסולה, וא"כ כאשר בא לחמצה בשנית הרי מחמץ חולין שאין בו דין חימוץ אחר חימוץ! אלא שהתורה לימדה שכאשר הפעולה הפוסלת היא "שם אחד" אנו נראה את הפעולה הראשונה כאילו לא נעשתה וכאילו השתא הוא מחמץ את העיסה. וה"ה בסירוס – שלימדה התורה שנראה את המסורס כאילו אינו מסורס כלל כאשר בא לסרסו, שכן זה "שם אחד", וממילא אע"פ שלא מוסיף כלום במציאות – כיון שמבחינת התורה אנו רואים אותו כמסרס אדם לא מסורס – לכן חייב עליו. אך בזקן אין זה שם סירוס אחד, שכן מעולם לא סירסוהו, ולכן אין בו דין זה.

המנחת חינוך³⁴ מבאר בכוונת דברי תוס' הנ"ל, שדין סירוס אחר סירוס לא שייך בזקן היות ורק בסירוס ממשי שייך דין סירוס אחר סירוס בעוד שחוסר יכולת ההולדה של הזקן אינה מחמת סירוס ולכן אין בו דין סירוס אחר סירוס.

עולה מדברי תוס', שישנן שתי סיבות לאסור שתיית כוס עקרין לגבר: משום איסור סירוס ומשום חיוב פריה ורביה.

על פי הנחה זו מתקשים תוס' בריש סוגיין³⁵ מה ראתה הגמרא להקשות מדין סירוס שיש לאסור לשתיית כוס עקרין, והרי יכולה הגמרא להקשות אף מדין פריה ורביה. ומתרצים, שכן יש מאן דאמר הסובר כי לאחר שקיים מצות פריה ורביה אינו חייב יותר כלל, וממילא לאותו מאן דאמר ניתן היה לתרץ שבגבר שקיים מצותו עסקין – לכן ניחא לגמרא להקשות מדין סירוס.

דין סירוס באישה

בפשט הסוגיה נראה שאין באישה כלל איסור סירוס, שהרי הגמרא מקשה איך מותר לשתיית כוס עקרין מצד דין סירוס, ומשמע ששתיית כוס עקרין הינה סירוס גמור, וא"כ כאשר מסיקה הגמרא שמותר לאישה לשתיית כוס עקרין (שלא כרבי יוחנן בן ברוקא דלא קיימא לן כוותיה³⁶) – קמ"ל שאין באישה איסור סירוס כלל [ובפשיטות לא שנא סירוס בידיים באיברי הרביה לא שנא שתיית כוס עקרין – מותר בה].

כדרך זו נראה שלמד המנחת חינוך³⁷ במהלך הסוגיה (והתקשה בדעת הפוסקים שפסקו אחרת, כדלקמן).

אך בדברי הרמב"ם³⁸ רואים כי דרך אחרת היתה לו:

בהלכה אחת³⁹ פסק הרמב"ם: "המסרס את הנקבה בין באדם בין בשאר מינים – פטור", ודייקו המפרשים בלשונו – פטור אבל אסור.

בהלכה שלאחריה⁴⁰ פסק: "אשה מותרת לשתיית עיקרין שמסרסין אותה עד שלא תלד".

וקשה: מאי שנא הלכה ראשונה שאסר הרמב"ם סירוס באישה, מהלכה שניה בה התיר לכתחילה שתיית כוס עקרין באישה, שזו פעולת סירוס?

ביאר הבית שמואל⁴¹ שאסר הרמב"ם סירוס באישה באיברי הרביה (= "סירוס במעשה"), והתיר שתיית כוס עקרין כיון שאין זה סירוס באיברי הרביה⁴².

כלשון הרמב"ם פסק אף השו"ע⁴³, אלא שבדין סירוס אישה התווסף בלשונו "פטור אבל אסור"⁴⁴. הרי לנו בהדיא שיש איסור סירוס באישה, ויש לבאר מנין למדנו איסור זה:

³⁴ ויקרא מצוה רצ"א ס"ק ד'.

³⁵ דף ק"י: ד"ה "והתניא מניין לסירוס".

³⁶ ריטב"א דף קי"א. ד"ה "א"נ בעקרה", שיטה לר"ן דף קי"א. ד"ה "אי נמי בעקרה".

³⁷ שם ס"ק ג'.

³⁸ דיני סירוס הנוגעים לענייננו – הל' איסורי ביאה פרק ט"ז, הלכות י"ב.

³⁹ שם סוף הלכה י"א.

⁴⁰ שם י"ב.

⁴¹ שו"ע אה"ע סי' ה' ס"ק י"ד.

⁴² ובע"ה נבאר לקמן מאי שנא שתיית כוס של עקרין שמותר.

⁴³ אה"ע סי' ה' סעי' י"א-י"ג.

ניתן להבין שאיסור הסירוס באיברי הרביה של האישה הוא איסור **דרבנן**, ואסרו אישה אטו איש, אך **מדאורייתא** אין כל איסור בסירוס אישה.

לכאורה ניתן להוכיח כהבנה זו מלשונו של הרמב"ם בהלכה אחרת⁴⁵: "אסור להפסיד איברי הזרע..." – הרי שמענו שדין סירוס הוא באיברי הזרע בלבד, וממילא אין שייך באישה סירוס דאורייתא כלל.

על פי דברינו אלה ניתן לומר כי אף מתוסי' אין להוכיח שאין בסירוס אישה איסור דרבנן, ושמא יודו לרמב"ם לאסור, שכן רק ביארו התוסי' בדרך לימוד מהלך הסוגיה שאין דין סירוס באישה **מדאורייתא**, והרי אף הרמב"ם מודה בהכי ובכל זאת סובר שגזרנו מדרבנן.

כאמור – **הט"ז**⁴⁶ יישב את דברי הרמב"ם שאסר סירוס בנקבה, בהסבירו שאמנם אין כל איסור סירוס מצד עצמו בנקבה (וכביאורנו בפשט הסוגיה), אלא שסירוס איברי הרביה באישה אסור בכל זאת מדין צער: "כיון שמסרס אותה על ידי מעשה כגון הכאה או בעיטה או שאר דברים הגורם סירוס ובא על ידי מעשה שלו אין לומר בו היתר".

הגר"א⁴⁷ ביאר באופן אחר, וזו לשונו: "והמסרס את [הנקבה... פטור] כו' – ת"כ [=תורת כהנים⁴⁸] שם – מנין שאף הנקבות בסירוס? ת"ל: 'כי משחתם', ר"א [=רבי יהודה אומר]: 'בהם' – ואין הנקבות בסירוס. ופ' [=ופסקו (הרמב"ם והשו"ע)] כת"ק. אלא דאין בהם מלקות כיון דלא נכללו בל"ת ד'לא תעשו'".

לימדנו הגר"א שאיסור סירוס באישה הוא מדאורייתא, ונלמד מן הפסוק⁴⁹ שנאמר כהמשך לפסוק ממנו למדנו את דין סירוס המקורי, וא"כ אף הוא ממשיך לעסוק בדין סירוס; אך בשונה

⁴⁴ שם סוף סעי' י"א.

⁴⁵ שם סעיף י".

⁴⁶ שו"ע אה"ע סי' ה' סעי' י"א אות ו'.

⁴⁷ שם אות כ"ה (ד"ה "והמסרס את כו'").

⁴⁸ בביאור מחלוקת התנאים בתורת כהנים בדין סירוס אישה נחלקו המפרשים:

וזו לשון התורת כהנים (פרשת אמור): "מנין שהנקבות בסירוס? ת"ל: 'כי משחתם בהם מום בס'. ר' יהודה אומר: 'בהם' – אין נקבות בסירוס". א"כ נחלקו בתורת כהנים בדין סירוס נקבה – ת"ק אוסר ור"י איננו אוסר.

הגר"א הנ"ל ביאר, כאמור, שהרמב"ם פסק כת"ק הסובר שיש איסור דאורייתא בסירוס אישה הנלמד מ"משחתם". אך **המגיד משנה** (הל' איסורי ביאה פרק ט"ז הלכות י"א) ביאר שפסק הרמב"ם דווקא כרבי יהודה, הסובר שאין סירוס באישה, ולכן פטר. ומשמע שהבין המ"מ שאיסורו הוא דרבנן בלבד, ואמנם פטור מחמת דברי ר"י שם, אך לכלל היתר לא בא (ומשמע מדבריו שאם היה הרמב"ם פוסק כת"ק אף היה בא לכלל חיוב מלקות בסירוס האישה; ומה יעשה עם דברי הגר"א, שכיון שאינו בכלל הלאו של "לא תעשו" אין לו דין מלקות? ושמה סובר הוא שדרשת "משחתם" מביאה את האישה לכלל האיסור של "לא תעשו", וממילא אף חייב מלקות. וצ"ע).

הריטב"א (דף קי"א. ד"ה "א"נ בעקרה") מביא ראיה לשיטתו שיש איסור סירוס בנקבה מדברי ת"ק של התו"כ, שסובר שיש איסור סירוס בנקבה – אך משמע בדבריו שלמד חיוב זה דווקא לנקבת בע"ח, ואילו אישה אינה נכללת בדין זה כיון ש"לא מפקדה אפריה ורביה" (משא"כ בבע"ח, שאין להם "פטור" מפריה ורביה), ולכן סירוס הנקבה של בע"ח אסור, ומשמע שאף מלקות חייבים בהכי.

בהביאו את דעת התוסי' שאין איסור סירוס בנקבה מתקשה הריטב"א בדברי ת"ק בתורת כהנים. הרי מפורש בדבריו שיש איסור בהכי, ואיך מבאר תוסי' שאין כלל איסור סירוס בנקבה? (ומעניין שכלל לא מציע לבאר שפסק התוסי' כרבי יהודה, כפי שהסביר הרב המגיד בדעת הרמב"ם). ומתוך שלדעת תוסי' דברי ת"ק שלימדנו שיש איסור סירוס בנקבה – הכוונה דווקא לאיסור הקרבה ע"ג המזבח של נקבות מסורסות, שזה בכלל מום לפוסלן להקרבה, אך אין ללמוד משם איסור סירוס נקבה בעלמא.

⁴⁹ ויקרא כ"ב, כ"ה.

מעיקר דין סירוס, שהוא דווקא באיברי הזרע – מפסוק זה בו כתוב "משחתם" (שפירושו חבלה ומום) למדנו שאף סירוס באישה הינו איסור דאורייתא ולא דרבנן כדעת שאר המפרשים. אך מוסיף הגר"א, שאע"פ שאיסורה מדאורייתא – חילק הרמב"ם ולא פסק חיוב מלקות בסירוס אישה, לעומת סירוס הזכר שחייב עליו מלקות, אלא הגדירו כאיסורא בעלמא. זאת כיון שבשונה מאיסור סירוס זכר, שנלמד מלאו מפורש "ובארצכם לא תעשו" ולכן יש בו חיוב מלקות, הסירוס באישה אינו נלמד מלאו מפורש וממילא אין בו חיוב מלקות אלא איסור בלבד. **בפרישה**⁵⁰ כתב שאיסור סירוס באיברי הרביה באישה הוא משום "לא תהו בראה"⁵¹, ובפשיטות חיוב הפריה ורביה מדין זה הוא מדרבנן.

סירוס בנקבת בעל חיים

הריטב"א⁵² אומר שעל פי מחלוקת הראשונים שזכרנו – האם סירוס שייך באישה (כדעת רש"י) או שאינו שייך בה (כדעת תוס') – נבוא למחלוקת בדין סירוס נקבת בעל חיים: **לתוס'**, הסוברים שדין סירוס הוא פגיעה באיברי הזרע בלבד – דווקא בבעל חיים זכר שייך סירוס, אך בנקבה אין איסור סירוס כלל.

לעומתם סובר **רש"י**, שדין סירוס שייך לדין פריה ורביה ולא תלוי דווקא באיברי הזרע של הזכר, וא"כ מהות איסור הסירוס שייך אף בנקבה, כדאמרן. אמנם מכך שציוותה התורה את האדם במצות פריה ורביה למדנו שהיחס של התורה לפריה ורביה אינו כאל פעולה טבעית של המשך קיום המין האנושי, אלא כאל עניין השייך לסדר האלוקי העליון של המצוות. ממילא לגבר – שחייב במצוה זו – נאסר אף הסירוס, שהוא פועל יוצא של המצוה, אך אישה – שעל פי הסדר האלוקי כלל לא שייכת לציווי על פריה ורביה – אינה שייכת אף בסירוס, כדאמרן. אכן, בבעלי החיים חיוב פריה ורביה אינו מתורת הציווי "פרו ורבו ומלאו את הארץ"⁵³, אלא זו מציאות טבעית של בעלי חיים, ואין בשייכות הטבעית הזאת כל חלוקה בין זכר לנקבה, ולכן שווה הנקבה לזכר בהכי וממילא אסור לסרס נקבת בעל חיים.

כוס של עקרין

בפשט הסוגיה נראה ששווה איסור סירוס ע"י שתיית כוס של עקרין לאיסור סירוס באיברי הזרע, ושניהם מאותו איסור נלמדו: "ובארצכם לא תעשו". ואמנם היתה לגמרא בתחילת הסוגיה הו"א שאין בשתיית כוס עקרין איסור, אך לאחר שנדחתה הראיה מדברי רבי יוחנן (שהתיר הורדת כרבולת התרנגול על מנת לסרסו) ואמרה הגמרא שאין זה סירוס כלל – משמע שחזרנו לנקודת המוצא, לפיה אף שתיית כוס עקרין היא בכלל האיסור למרות שאינה פוגעת באיברי הזרע, וממילא אף חייב מלקות על שתייתה.

כדרך זו הסביר המנחת חינוך⁵⁴, והוסיף ראייה מדברי הגמרא המחייבת בשתיית כוס עקרין משום איסור מסרס אחר מסרס; שאם אין זה כסירוס גמור – מנין שנכלל באיסור של סירוס אחר סירוס?

⁵⁰ אה"ע סי' ה' ס"ק ל'.

⁵¹ ישעיה מ"ה, י"ח.

⁵² דף קי"א. ד"ה "א"נ בעקרה".

⁵³ בראשית א', כ"ח.

⁵⁴ שם ס"ק ב'.

בדברי התוס' בבכורות⁵⁵ משמע שסוברים כי איסור שתיית כוס עקרון הוא דאורייתא כסירוס גמור, שכן על המחלוקת המובאת שם איזה מום הפוסל לגבי מזבח ביארו תוס' שנחלקו התנאים דווקא לגבי תחילת הפסוק בדין סירוס שעוסק במום להקרבה, אך על סוף הפסוק "ובארצכם לא תעשו" – שממנו למדה הגמרא את איסור סירוס בשלא לגבי מזבח – כולי עלמא מודים שיש בו דין סירוס בכל מקום שמסתרס אפילו אם אין זה מום שפוסל לגבי מזבח. ומוכיחים דבריהם מכך שאסור לשתות כוס עקרון אע"פ שאין שתיית הכוס יוצרת מום הפוסל לגבי מזבח, כיון שמסתרסים בהכי – אסור.

נראה א"כ בדברי התוס', ששתיית כוס עקרון היא בכלל איסור סירוס דאורייתא הנלמד מהפסוק, וממילא אף יש חיוב מלקות לעובר על איסור זה.

אך הפוסקים – **רמב"ם**⁵⁶, **טור**⁵⁷ ו**שו"ע**⁵⁸ – פסקו שאין לוקין על שתיית כוס עקרון, ויש לדון מדוע.

ביאר המגיד משנה⁵⁹: "מהסוגיא ששם מתבאר זה דכל היכא דלא נגע באברים ממש לא מיחייב. ושם מבואר דאסור הוא".

[אך, כאמור, בפשט הסוגיה משמע שלא כדברי הפוסקים הנ"ל, וכקושיית המנחת חינוך⁶⁰]. א"כ נקטו הפוסקים שקל דינו של סירוס זה כיון שאין בו מגע ישיר באיברי הזרע. ונבאר עתה את דעותיהם השונות:

הגר"א⁶¹ אומר שאיסור שתיית כוס עקרון הוא איסור דאורייתא, אבל הוא אינו נלמד מ"בארצכם לא תעשו" המדבר על איסור סירוס באיברי הזרע בלבד, אלא ממקור אחר – מ"משחתם", וכיון שאין כאן לאו מפורש אין חיוב מלקות.

הרב עובדיה יוסף⁶² מבאר: "בפסקי הרי"ז (שבת ק"י:) מבואר שזהו איסור מן התורה, וכ"כ בפשיטות הגאון הנצי"ב בהעמק שאלה (ס"ס ק"ה אות ט"). אך לעומת זאת מביא סוללה גדולה של ראשונים ואחרונים הנוקטים שאיסור שתיית כוס עקרון היא מדרבנן בלבד, וביניהם בעל היראים, המאירי, הרשב"א, החיד"א בדעת הריטב"א, החתם סופר והחזו"א בדעת הרמב"ם, ורוב הראשונים.

יש לעיין לפי כל המפרשים הללו – מדוע אין איסור סירוס מדאורייתא בשתיית כוס עקרון, והרי סוף סוף האדם מסתרס בכך?

ניתן לומר, שהסיבה שאין חיוב על שתיית כוס עקרון היא כיון שאין זה מעשה סירוס בידיים אלא גרמא, ועל גרמא פטור בכל מקום שבציוויו כתוב להדיא עשייה⁶³ כגון הכא – "ובארצכם לא תעשו". לכן, לעומת המסרס בידיים שחייב מדאורייתא, השותה – שאינו אלא גרמא – פטור, וחיובו מדרבנן בלבד.

⁵⁵ דף ל"ט: ד"ה "כולן בגיד".

⁵⁶ ה"ל איסורי ביאה פרק ט"ז הלכה י"ב.

⁵⁷ אה"ע סי' ה'.

⁵⁸ אה"ע סי' ה' סעי' י"ב.

⁵⁹ על הרמב"ם שם ד"ה "המשקה עיקרון וכו'".

⁶⁰ ויקרא מצוה רצ"א ריש ס"ק ב' וריש ס"ק ג'.

⁶¹ שם אות כ"ח (ד"ה "ואין לוקין").

⁶² יביע אומר חלק ח', אה"ע סי' י"ד.

⁶³ שבת דף ק"כ: "עשייה הוא דאסור, גרמא שרי".

עוד ניתן לומר, שהגדר העולה מן הפסוק הוא שדווקא סירוס באיברי הזרע הוא בכלל האיסור, ולכן אין איסור דאורייתא בכוס עקרין אע"פ שאין זו גרמא.

עוד ניתן לומר על פי דברי הגר"א⁶⁴:

נחלקו בגמרא⁶⁵ בדין סירוס הפוסל קורבנות למזבח. הרמב"ם⁶⁶ פסק במחלוקת כדעת רבי יהודה שם, שסובר שסירוס פוסל את הקורבן בין בגיד ובין בביצים. מבאר הגר"א, שאע"פ שלפי כללי הפסיקה היה לרמב"ם לפסוק כרבי יוסי שם ולא כרבי יהודה – פסק כרבי יהודה, כיון שבסוגיין⁶⁷ סתימת הגמרא היא כדעתו, שיש סירוס אף בביצים [שכן סירוס אחר סירוס יתכן דווקא בביצים ולא בגיד], וכיון שלמדנו דין סירוס אחר סירוס – ממילא למדנו שהלכה כרבי יהודה שיש סירוס בביצים.

למדנו א"כ שישנו קשר ישיר בין סירוס הפוסל לקורבן לבין סירוס דעלמא אפילו באדם, ולכן יכול הרמב"ם ללמוד מדברי הגמרא המדברת בדין סירוס אדם על הכרעת דיני סירוס הפוסל לגבי המזבח.

מכאן נראה לומר, ששתיית כוס עקרין – שוודאי לא פוסלת לעלות על גבי המזבח, כיון שאינה בכלל מום – אין בה דין סירוס דאורייתא.

ולדרך זו למדנו הגדרה מחודשת באיסור סירוס: עשיית מום הפוסל לעלות על גבי המזבח. איסור סירוס הוא בעשיית מום משמעותי, ומום משמעותי נבחן בכך שהוא פוסל את הקורבן לעלות על גבי המזבח. לכן, אחרי שלמדנו שסירוס באיברי הזרע הוא מום משמעותי – נחשב הוא לסירוס באדם ג"כ אף שכלל לא עולה על גבי המזבח.

לדרך שביארנו עתה, שאיסור שתיית כוס עקרין אינו מדאורייתא אלא מדרבנן – כאשר הקשתה הגמרא בתחילת הסוגיה⁶⁸ איך ניתן לשתות כוס עקרין [”ומי שרי? והתניא” וכו’], והזכירה את איסור סירוס דאורייתא – אין כוונתה לומר ששתיית כוס עקרין שווה באיסורה לסירוס בידיים, אלא שכיון שמצינו איסור דאורייתא בסירוס בידיים – ממילא נלמד ששתיית כוס עקרין תיאסר מדרבנן.

אך לדרכו של הגר"א קשה יותר להבין את מהלך הסוגיה; הרי מקור איסור שתיית כוס עקרין הוא מ”משחתם”, ואיך הביאה הגמרא איסור שאינו מקור האיסור של שתיית הכוס כקושיה?!
ושמא מודה הגר"א שהדין היסודי של סירוס נלמד מ”בארצכם לא תעשו”, ורק על גביו יש ריבוי מ”משחתם”, וממילא הביאה הגמרא בדרך קיצור מהלך ארוך – של ”ובארצכם” וכן ”משחתם”.
וצ”ע.

שתיית כוס של עקרין באישה

בדברי הרמב"ם⁶⁷ והשו"ע⁶⁸ מצינו שסירוס אישה באיברי הרביה אסור, אך שתיית כוס עקרין מותרת באישה (ואסורה בזכר). ויש לבאר מאי שנא סירוס באיברי הרביה מסירוס ע"י שתיית כוס עקרין.

⁶⁴ אה"ע סי' ה' סעי' י"א אות כ"ג (ד"ה "כיצד הרי כו").

⁶⁵ בכורות דף ל"ט:

⁶⁶ ה"ל ביאת המקדש פרק ז' הלכה ח', וכביאור הכסף משנה שם.

⁶⁷ ה"ל איסורי ביאה פרק ט"ז הלכות י"א-י"ב.

⁶⁸ אה"ע סי' ה' סעי' י"א-י"ב.

הב"ח⁶⁹ ביאר שאין במציאות 'היכי תימצא' של סירוס ע"י פגיעה באיברי הרביה של האישה, ודרך הסירוס היחידה באישה היא ע"י שתיית כוס עקרין. והוכיח דבריו מתוס'²⁹, שאמרו שאין סירוס באישה, ולמד שכוונתם **למציאות** הסירוס ולא **לדין** סירוס. כיון שאין סירוס באישה אלא ע"י שתיית כוס עקרין, א"כ בכל מקום שהזכירו הרמב"ם והשו"ע סירוס באישה – דיברו על שתיית כוס עקרין באישה; במקום אחד כתבו להתיר ובמקום אחר כתבו לאסור. וקשה הדבר א"כ – כיצד גם התירו וגם אסרו את אותו הדבר? מסביר הב"ח שהתירו דווקא במקום צער לאישה, ואסרו שלא במקום צער. עולה מדבריו, שאיסור סירוס באישה הוא מדרבנן ועל כן הקלו במקום צער.

הט"ז⁷⁰ דוחה את דברי הב"ח, ואומר כי ראיית הב"ח מדברי התוס' אינה ראייה כלל. לדעתו תוס' לא אמרו שאין **מציאות** סירוס באישה אלא שאין בה **דין** סירוס (כדאמרן), וודאי שיש סירוס באישה ע"י פגיעה באיברי רבייתה⁷¹. לכן נוקט הט"ז שאין כלל איסור סירוס באישה. מדוע א"כ פסקו הרמב"ם והשו"ע לאסור ולהתיר את הדבר? אלא שאסרו סירוס באיברי הרביה של האישה משום הצער הנגרם לה בפעולה זו, והתירו סירוס של שתיית כוס עקרין שאין בה כל צער⁷².

הפרישה⁷³ סובר שאיסור סירוס באישה הוא משום "לא תהו בראה", פסוק שמשייך אף אותה לחיוב הפריה ורביה. ומבאר הדרישה, שכיון שמצינו שאיסור שתיית כוס של עקרין הוא איסור קלוש יותר – שהרי בזכר בסירוס גמור חייב מלקות ובשתיית כוס עקרין פטור – ה"ה באישה, שבסירוס איברי רבייתה אין חיוב מלקות, ובשתיית כוס עקרין יהיה מותר לגמרי. מדבריו נראה שסובר שהן איסור שתיית כוס עקרין והן איסור סירוס באישה הם מדרבנן, ובמקום תרי דרבנן הקלו חכמים.

לדעת **הגר"א** – איסור סירוס אישה ואיסור שתיית כוס עקרין הם מדאורייתא, ושניהם נלמדים מ"משחתם". ולא ביאר מדוע א"כ מותר לאישה לשתות כוס של עקרין. שמא ניתן לומר, שהריבוי של שתיית כוס עקרין שייך דווקא בזכר ולא בנקבה, לדעת הגר"א, וא"כ כלל לא נתרבה איסור כוס עקרין מן התורה באישה, ולכן מותר. וצ"ע.

לעומת כל הפוסקים הנ"ל סובר **המנחת חינוך** שאין כלל דין סירוס באישה, ומותר אף סירוס באיברי הרביה ולא רק שתיית כוס עקרין.

⁶⁹ אה"ע סי' ה' ד"ה "ואישה מותרת לשתותו".

⁷⁰ שם ס"ק ז'.

⁷¹ ואמרו אחרונים רבים (הובאו דבריהם בתשובת הרב עובדיה יוסף שם) שמצינו בבהמה שמסרסים אותה ע"י נטילת האם (=הרחם) שלה, ולא ראו סיבה לחלק בין בהמה לאישה – הרי להדיא שיש סירוס באישה.

⁷² וכעין דברי הט"ז מצאנו בספר נתיבות לשבת, אלא שנקט שאיסורו משום חבלה ולא משום צער.

⁷³ אה"ע סי' ה' ס"ק ל'.